

mpkSlas menas literatūra



LITUVOS
NACIONALINIS
M. MAŽYDO
BIBLIOTEKA

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981 METAI

SAUSIO MĖN. 31 D. / JANUARY 31, 1981

PART TWO — Nr. 26 (5)

PRABĖGOMIS PRO ANTANĄ GIEDRAITĮ - GIEDRIŲ

JURGIS JANKUS

Šiame numeryje:

Rašytojų suvažiavimui praėjus. Prabėgomis pro Antaną Giedraitį-Giedrių. Penki Jurgio Gliaudos apsakymai. Apie Salomėją Nėrį Lazdijuose. Robert'o Frost'o eilėraštis. Prof. J. Žilevičius pasakoja, kaip gimė profesionali lietuviškoji opera. Apie premijuotą romaną ir jo autorių. Seniausiojo Vilniaus aprašas. Kaip dienoraščiai tampa vertybe. Nauji leidiniai.

Kertinė Parasė

Rašytojų suvažiavimui praėjus

Vilniuje š.m. sausio mėn. 14 ir 15 dienomis įvyko Lietuvos rašytojų sąjungos 7-sis suvažiavimas. „Esame po ataskaitos ženklų“, — rašė „Literatūra ir menas“. „Pradedame (ar tęsiame) patikrinimą; kaip kiekvienas ir visi drauge stovime istorijos mums patikėto žmogiskumo, asmenybės vystymosi ir jos laisvės sargyboje“.

Išsėmė, kad istorija rašytojams daug patikėjo, įpareigojo. Tokie uždaviniai reikalauja ypatingo suvažiavimo dienotvarkės, kuri apimtų visus svarbiuosius lietuvių literatūros ir kultūros klausimus. Ta proga, būtų buvę ne pro šalį pasižvalgyti ir kaimyninėse tautose. Ypač vertėjo patyrinėti 40-ties Estijos intelektualų „Atvirą laišką“, kurį jie pasiuntė Sovietinei spaudai praėjusių metų spalio pabaigoje. Pasirašiusių jų tarpe randame ir lietuviams gerai pažįstamus autorius Janą Kaplinskį, Paulių-Eriką Rummo, Matį Untą bei Arvo Valtoną, kuriems intymiai pažįstamos ir lietuvių literatūros problemos. Suvažiavimo dienotvarkė būtų tikė ir kaimyninėse Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos bei kitų Rytų Europos šalių rašytojų patirtis. Nereikėjo pamiršti ir gruodžio mėnesį Vakaruose pasirodžiusio 365-ųjų gruzinų intelektualų laiško, reikalaujančio, kad gruzinų kalba nebūtų išstumta iš intelektualinio gyvenimo.

Kokie gyvybiniai klausimai prašėsi įtraukiami į dienotvarkę? Pirmiausia, kalbos problema. 40 metų intelektualų atvirai pareiškė savo gilų rūpestį dėl estų kalbos siaurimo ir alinimo. Lietuvos rašytojai irgi gerai žino, kokie pavojai gresia jų gimtajai kalbai. Daugelis jų oficialioje spaudoje išreiškia savo meilę ir ištikimybę lietuvių kalbai. Bet lieka klausimas, ką daryti su konkrečiais pavojais: perdėtu rusų kalbos liaupsinimu, jos įvedimu į vaikų darželius, lietuvių kalbos stūmimu iš viešojo gyvenimo. Ką Mažvydo ir Donelaičio paveldėtojai galvoja apie Tašken-

to rezoliucijas? Kalbos klausimu išsamiai ir iškalbiai pasisakė lietuvių savilaidinė spauda. Intelektuali organizuoja sambūrius gimtajai kalbai ginti. Ką dabar išgirdome iš lietuvių rašytojų?

Savo „Atvirame laiške“ estų intelektualai nusiskundžia ir šališki istorijos dėstymu — rusų kultūrinis indėlis pervertinamas, kitų tautų sąskaita. Ar ta tema pasisakė ir lietuvių rašytojai. Juk ta pati problema egzistuoja ir Lietuvoje. Ar ne rašytojų uždavinys teirautis, kas darosi su Lietuvos istorijos dėstymu gimnazijose ir universitetuose? Rašytojai sugrąžino Lietuvos istoriją į tautos sąmonę 19-me šimtmetyje; ką jie darys 1981-ais metais, kai Lietuvos istoriją stengiamasi ištrinti? Ar suvažiavimo metu kas paklausė, kodėl verstinėje literatūroje tiek daug vidutinių rusų autorių, ir kodėl šių metų teatrinis repertuaras pergrūstas „tarybinėmis rusiškėmis“ pjesėmis, pasaulinės dramos sąskaita. Ir kaip visa tai suderinti su „žmoniškumo ir asmenybės vystymusi“?

O kaip su cenzūros klausimu? Ar „Literatūros ir meno“ žodžiais, „asmenybės laisvės sargyboje“ pastatyti rašytojai susilaukė nepaminėję žodžio „cenzūra“? Kaimyninėse Lenkijos rašytojai atvirai pasmerkė cenzūrą, kuri ten švelnesnė, negu Lietuvoje. Ką išgirdome iš lietuvių? Ar jie paklausė, kodėl kai kurių rašytojų knygų leidimas nustumiamas į begalinę ateitį? Kodėl lietuvių literatūroje dar tiek daug uždraustų temų? Ar dienotvarkėje rado vietą klausimas apie literatūrinis tabu? Apie išveivų knygų įsileidimą į Lietuvą.

Ar tie klausimai bent užuominomis iškilę 7-jame rašytojų sąjungos suvažiavime? O gal tasai suvažiavimas, kaip ir ankstesnieji, tebuvo „tarybinis“ literatūrinis menuetas, šokamas atokiai nuo tautos ir jos kultūros gyvybinių problemų. Atsakymo susilauksime netrukus.

N. P.

Kai paėmu į rankas knygą, visada tuoj ateina noras sužinoti, kas per vienas yra ar buvo tas žmogus, kuris turėjo ne tik talentą, bet valią, ryžtą ir išvermę iš šimtų tūkstančių negyvų raidžių ir dešimčių tūkstančių žodžių supinti gyvybės ir minties pilną pasaulį. Bet noras yra noru, o gyvenimas gyvenimu. Iš daugybės perskaitytų knygų tapaitaiko, dažniausiai tik prabėgomis, susitikti vieną kitą autorių, o arčiau pažinti tik labai retą. Vartydamas A. Giedriaus - Giedraitio „Mūsų Jurbarką“, jaučiuos kiek laimingesnis, nes tos knygos redaktorių ir jos didesnės dalies autorių pažinau gana ilgą laiką, nuo 1930 metų ligi pat jo mirties, o tai jau beveik pusė amžiaus.

Kaip ir dažniausiai žmonių santykiuose atsitinka, iš pradžių mūsų pažintis tebuvo labai paviršutinė, bent iš Antano Giedraitio pusės, net vien oficiali. Jis buvo mano viršininkas, pradžios mokyklų inspektorius, o aš mokytojas, bet paskum oficialiai pažintis keitėsi ir tapo bičiulyste, kuri nenutrūko ir ligi jo lemtingos ligos.

Iš tikrųjų, kai buvau paskirtas dirbti Antano Giedraitio priežiūrai, jis man nebuvo nežinomas. Dar pradžios mokyklų tebebūdamas, buvau perskaitęs viską, kas jo buvo tuometiniam Baisogalos pradžios mokyklos knygynėlyje, o jo redaguojamo „Ziburėlio“, kurį jis pats daugiausia ir piraišydavo, laukdavau kaip geresnės giedros. Ne tik aš vienas, „Ziburėlio“ laukė dauguma vyresnių skyrių vaikų, ir gavę traukdavom vien kitems iš rankų. Kol atėdavo naujas numeris, senasis būdavo ne tik po kelis kartus perskaitytas, bet jau gerokai ir suskaičiuotas.

Giedrius ne tik mokėjo mus patraukti į skaitymą, bet skatino ir pačius imtis plunksnės. Jis „Ziburėlyje“ įsivedė vaikų susirašinėjimo skyrelį. Kiek pamenu, tu laikų buvo visokių. Vieni rašė, kuris kur buvęs, ką kur veikęs, kiti šiaip ką nors pasakojo, bet vienas, atsimeinu, ypač patraukė ir mano dėmesį. Kažin kokia mergaitė (po tiek laiko kas beatsimins jos vardą) aprašė savo apylinkę. Man pasirodė, kad apie Baisogalos apylinkę irgi galima šį tą pasakyti. Aprašiau jai savo kraštą ir nusiunčiau „Ziburėliui“. Pats savo laiško išspausdinto nebemačiau, nes išėjau į vidurinę mokyklą, kurios knygynėlyje „Ziburėlio“ jau nebebuvo, bet vėliau sužinojau, kad jis buvo įdėtas, ir mokykloje buvusi ir naujiena ir staigmena. Nežinau, kaip kitiems, bet man tas, iš pažiūros ir padrasinimas dar ir daugiau ką parašinėti. Toji iš Antano Giedraitio atėjusi paskata buvo pirmutinė, bet anaipol ne paskutinė. Kai daug metų vėliau parašiau savo pirmąsias knygas „Egzaminus“ ir „Be krantų“, pasidrasinęs vienos rankraštį parodžiau Giedraitėiui. Nebeatsimeinu net kaip tai atsitiko. Greičiausiai išsišnekom, kai jis lankė mokyklą, bet galėjo būti ir kokia kita proga. Jis rankraštį paėmė ir perskaitęs patarė, ir ne tiek patarė, kiek liepė tuoj parodyti geram leidėjui. Net ir leidėją pasiūlė. Sakė, parodyk „Sakalui“. Pamatysi, jie iš karto paims ir išleis. Ir gražiai išleis, kaip pridera gerą knygą išleisti, o

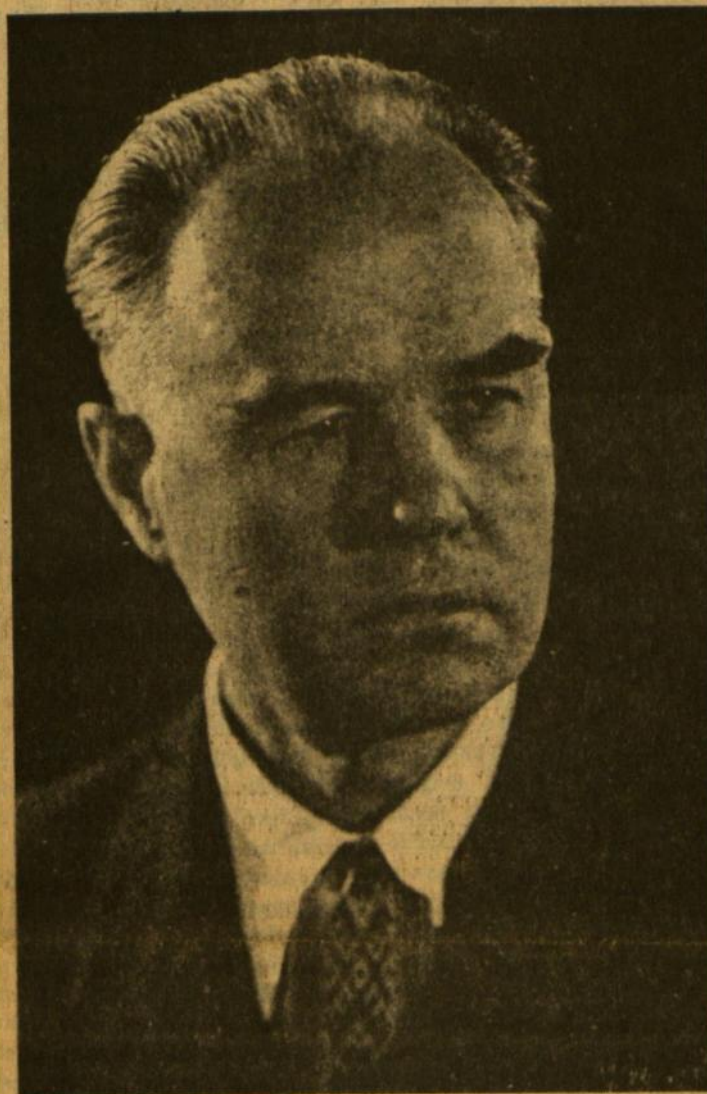
čia knyga tikrai gera. Nors niekada savo talentu labai nepasitikičiau, bet Giedraitio, seno spaudos vilko, paklausiau ir taip, galima sakyti, per vieną naktį tapau rašytoju, nes „Sakalas“ priėmė ne tik tą vieną, bet abi knygas ir dar tals pačiais metais vieną po kitos išleido.

Dar ir kitą kartą jis mane kumštelėjo. Tada jau gyvenau Kaune. Sykį sutikau jį gatvėje, ir jis tuoj: „Ogi sakyk, ar jau davei ką 'Ziburėlio' konkursui?“ Konkursais niekada nesidomėjau ir tą kartą turbūt net nežinojau, kad toks konkursas yra paskelbtas. Tą ir Giedriui pasakiau. Tada jis ėmė pasakoti, jog Zobarskas skundėsis, kad termino galas artėja, o ko svarstyti nėra. Rašinių yra, bet nėra paskaitomų. „Ar taip jau nieko ir neturi, kas 'Ziburėlio' skaitytojams būtų prie širdies. Pažiūrėk. Būtų sarmata, kad nieko gera niekas neatysytų. Ypač dabar, kai toks pašėlęs laikas.“

Man nereikėjo aiškinti, kokį pašėlusį laiką gyvenau. Pirmą rusai, dabar vokiečiai. Vakare eidamas gulti nežinojau, ar naktį nebūsi prikeltas ir palimas. Ir su tuo pačiu Giedraitėiu, įspėti, esam ne vieną naktį kitur pramlojęje.

Jeigu kas kitas būtų raginęs, greičiausiai būčiau nepaklausęs, bet ne Giedraitis. Parėjęs namo peržiūrėjau, ką turėjau mano galva jaunesniems įkandama, padaviau vienam iš savo berniukų, kad nuneštų į „Ziburėlį“. Taip atsirado „Vientaurių berniukai“. Jeigu ne Giedraitis, jie būtų likę Lietuvoje kartu su kitais rankraščiais ir tikrai būtų dingę. Niekur nebegalima jų rasti ir dabar, bet jie yra išspausdinti „Ziburėlyje“, ir kaip nors, kur nors gal kokis vienas egzempliorius ir išliko nebe taip pašėlusiam laikams.

Pirma tik sakydavo, o dabar jau ir žinom, kad gyvuliai, net ir vabzdžiai jaučia artėjančius žemės drebėjimus, panašų naujutimui turbūt turi ir tautos. Kaip kitaip išaiškinti devyniolikto amžiaus, ypač antrosios jo pusės, Lietuvos kaimo žmonių panūdimo kažin ko ieškoti toli už savo kaimo ežių. Vieni ėjo ieškoti geresnės duonos už tą, kuri buvo ant tėvų stalo, ir patogesnio gyvenimo už tą, kurį turėjo tėvų troboje, kiti gal net nelabai realiai suvokiamos šviesos. Pirmieji vyko į Ameriką, ėjo per sieną į Prūsias, lėkė į didesnius tuometinės Rusijos miestus, o antrieji mokėsi. Kaip jis neris begalėdamas. Nevalge, be padoro drabužių, be menkiausių gyvenimo sąlygų, bet mokėsi ir neretai už tą veržiamąsi mokėjo savo pačių sveikata. Kas nors jų prigimtyje jau atsisirato krašto laisvės, su kuria atsiras krašto gyvenime daugybė tuštumų, kurias reikės kam nors užpildyti. Turiu galvoje tas tuštumas, kai tauta, atgavusi laisvę, pasijus neturinti pasirušusių žmonių kurti ir tvarkyti daugybę visokių laisvo gyvenimo sričių. Ar ne keista, kad toms tuštumoms užpildyti nesąmoningai ruošėsi vaikai kaimiečių, kurie apie tautos laisvę ne svajoti nesvajoję, nes koks sveikos galvos būdamas galėtų mėginti sukilti prieš tokią caro galybę. Toks tada buvo sveikos galvos žemdirbio vaikai, nesuvokiamo nerimasėio pagauti, lėkė ieškoti švie-



Rašytojas, pedagogas Antanas Giedraitis - Giedrius (1892-1977)

tos, net nenujausdami, kad nebe už kalnų tas laikas, kai ant jų galvų kris visa sunkenybė laisvę atgavusios tautos tvarkymo ir susitvarkymo našta.

Pajurbarkės Lukšių Giedraitio šeima irgi buvo suėmęs panašus nerimas. Ne visa ją pažinau, bet iš jos šviesos ieškoti išėjo Antanas, pasukęs juozas ir Monika į mokytojus, neramuolis Dzdorius mušėsi į kalbininkus. Pirmasis šviesos ieškoti panūdo Antanas. Namai nebuvo turtingi, tai ir apie sistemingą mokslą, kurio ypačiai trūko, nebuvo kaip pagalvoti. Baigęs Jurbarko pradžios mokyklą, nenorėjo užsikisti gimtuosiuose Lukšiuose. Kiek prasitrynęs pats per save ir dar kiek pramokytas kitų, išsirengė į Rusiją, į Maskvą. Jau buvo tiek prasitrynęs, kad gavo darbo Maskvos meteorologinių stebėjimų stoty, o šalia darbo vėl griebėsi mokslu. Taip bedirbdamas, 1916 metais įsigijo vyresniojo pradžios mokyklos mokytojo ceną. Apsirūpinęs cenzu, metė darbą oro stebėjimo stoty, tik nenuėjo dirbti į rusų mokyklą, kuriai buvo pasirušęs, bet vienerius metus mokė lietuvių pabėgėlių vaikus, o po to išsikėlė į Voronežą, kur Martyno Yčo mergaitėjų gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą ir tuo pat metu pats mokėsi lietuvių mokytojų institute.

Pirmojo pasaulinio karo metu Voroneže buvo pats didžiausias ir veikliausias lietuvių pabėgėlių susibūrimas, todėl nenuostabu, kad jis patraukė ir Antaną. Voroneže jis ne tik pats pasijuto tikrai esąs savų, jį tarpe, ne tik turėjo progos susipažinti su tokiais vyrais kaip Pranas Mašiotas, Martynas Yčas, Damijonaitis, Jablonskis ir dar daugelį kitų, su kuriais Voroneže pažintis ir Lietuvos laisvės metais ne nutrūko, bet ir pats tapo jų pastedirbio vaikal, nesuvokiamo nerimasėio pagauti, lėkė ieškoti švie-

„Baubas“) buvo išleistas.

Tada labai gyvai jausta, kad spausdintas žodis yra pagrindinis tautos žadintojas ir jos budrumo stiprintojas, todėl ir kiekvienas sugebąs rašyti, o ypač sugebąs etitoliau už publicistą, turįs grožinio žodžio talentą, buvo ir labai laukiamas ir sulauktas labai vertinamas. Jis jau tada, matyti, taip išsiskyrė iš savo bendraamžių, kad dar pakeliui į namus tuolaikinė Svietimo ministerija jau įgalioja Giedraitį organizuoti švietimą Jurbarko apylinkėje. Apie pirmąjį savo žygi į trumplai, bet vaizdžiai pasakoja „Mūsų Jurbarkė“. „Nuvykau į Jurbarką, manydamas pirmiausia susitikti su vargonininku Jonu Pociumi. Su juo iš seniau buvau pažįstamas. Išsinekau jam, kad Jurbarkė jau laikas būtų steigti vidurinę mokyklą. Tokia keturių klasių buvo jau rusų carų okupacijos laikais, tik per Pirmąjį pasaulinį karą nustojo veikti. Taigi jeigu Jurbarkas jau seniau turėjo vidurinę mokyklą, tai juo labiau reikia tokios ar dar aukštesnės dabar.“

„Jonas Pocius ta mintim susidomėjo ir pasiūlė nueiti pas kunigą vikarą Martyną Jonaitį. Tas su džiaugsmu pritariąs kiekvienam geram sumanymui. Nuėjova. Ir tą entuziastą kun. M. Jonaitį radova sode, beskinantį ir bevalgantį agrastus. J. Pocius supažindino mane su juo ir pasakė, kokios mintys mudu atvedė pas jį. Kun. M. Jonaitis išsitiesė ir tučiuojau pasiūlė nueiti pas kleboną kun. Pranciškų Stakauską. Be klebono to darbo čia neįveiksia, o klebonui ir rūpi švietimo reikalai.“

„Dabar jau, kaip toje pasakoje, esame trys vyrai ir einame pas ketvirtą. Su klebonu P. Stakausku jau buvau pažįstamas. „Kai kun. M. Jonaitis ir J. Pocius dėstė mūsų sumanymą, klebonas buvo nusimanomai šypsojosi. Būdinga buvo ta jo šypsena: kai kas jį domino, jo veide visada galėjai įžiūrėti

tokią vos numanomą šviesaus geradirdžio šypseną. Išklauses sumanymo, klebonas, kaip prisimenu, pasakė: „Sumanymas geras, tik ar gausime mokytojų.“

Giedraitis užtikrino, kad mokytojų bus galima rasti, ir taip dar po kelių pasiūlymų atsirado Jurbarko vidurinė mokykla, kuri vėliau išaugo į gimnaziją.

Cia paminėtam pasiūlymėme su klebonu pabrėžta nežymi klebono šypsena ir jo klausimas apie mokytojus kaip tik ir atveria iš svietimos vergijos atsikuriančios tautos vargus ir, kiek pirmiau paminėtas, jos naujam gyvenime atsiveriančias tuštumas. Niekas neabejoja, kad Lietuvai reikia šviesos, reikia mokyklų, bet „ar gausime mokytojų“, nes lietuvių mokytojų tada buvo tikrai reta.

Giedraitis ir šoka į tą tuštumą. Jis dėsto besikuriančioje mokykloje lietuvių kalbą, net keletą metų jai vadovauja. Apskritai anų dienų mokytojų tik retas tebuvo išėjęs aukštąjį mokslą. Ir tas pats Giedraitis nebuvo jo ragavęs, bet jie tikrai pasiryžo dirbti savo kraštui ir savo užsidegimu padarė tai, ko negalėjo atsverti jokie aukštieji mokslo ir naujais metodai, su kuriais beeksperimentuojant mokyklos net ir šandien, čia pat Amerikoje, išleidžia būrius analfabetų. Tada anie palyginti mažamoksliai mokytojai pastatė Lietuvos mokyklą ant tvirtų kojų ir pastūmėjo visą kraštą į visuotinį švietimą. Ir ne vienas, pradėjęs švietimo darbą, negalėjo iš jo nė pasitraukti. Toks buvo ir Giedraitis. Padirbo keletą metų vidurinėje Jurbarko mokykloje, o nuo 1924 metų buvo paskirtas Raseinių apskrities pradžios mokyklų inspektorium. Tai buvo darbas irgi ne iš lengvųjų. Reikėjo ne tik prižiūrėti ir tikrinti mokytojų darbą, bet reikėjo rūpintis naujų mokyklų steigimu, reikėjo išmanyti mokyklų tinklą taip suplanuoti, kad visiems tos apylinkės vaikams būtų įmanoma mokyklą pasiekti, reikėjo daug padėti ir jauniems mokytojams, kurie tada pradėjo ateiti vos tik akis prasi-trynę (keturius vidurinės mokyklos klases ir viena vasara mokytojų kursuose). Tų visų reikalų negalėjo sutvarkyti sėdėdamas Jurbarkė, bet reikėjo važiuoti visokiais, dažnai vos beišbrendamais keliais, bet Antanas Giedraitis taip įsitruvė į tą darbą, kad inspektorium išbuvo ligi pat bolševikų invazijos. Tada, žinoma, kaip nebetinkąs naujai ideologijai, buvo atleistas, ir tik juos išvijus, vėl grįžo, bet jau į Kauno apskritį.

Tiktai per mokyklą ir man teteko su juo susipažinti. Iš pradžių tik kaip pavaldinys su viršininku — mokytojas su inspektorium, paskum kaip žmogus su žmogum, o ilgainiui tapome ir bičiuliais, net jau ir tais laikais, kai tarnybinis santykis tebebuvo tas pats. Tuksentis niekada nesutuksenome, bet jau ir nebesitamtinome. Nebegalėčiau pasakyti, nuo kada jis susitikęs pirmas pasakydavo: „Taip kaip pats gyveni?“ Nejučia ėmiau patinti jį ir aš. Iš tikrųjų net neprisimenu, ar jis į ką nors kreipdavosi iš svetur susižejota naujiena Jūs. Berods, kažin kada yra net aiškines, kad tas per rusus atėjęs daugiskaitinis netiesioginis tu mums visiška nereikalingas, kai turime savo tiesioginius vienskaitinius: Tamsta, pats (pati) ir tu,

(Nukelta į 2 psl.)

Penki Jurgio Gliaudos apsakymai

PR. VISVYDAS

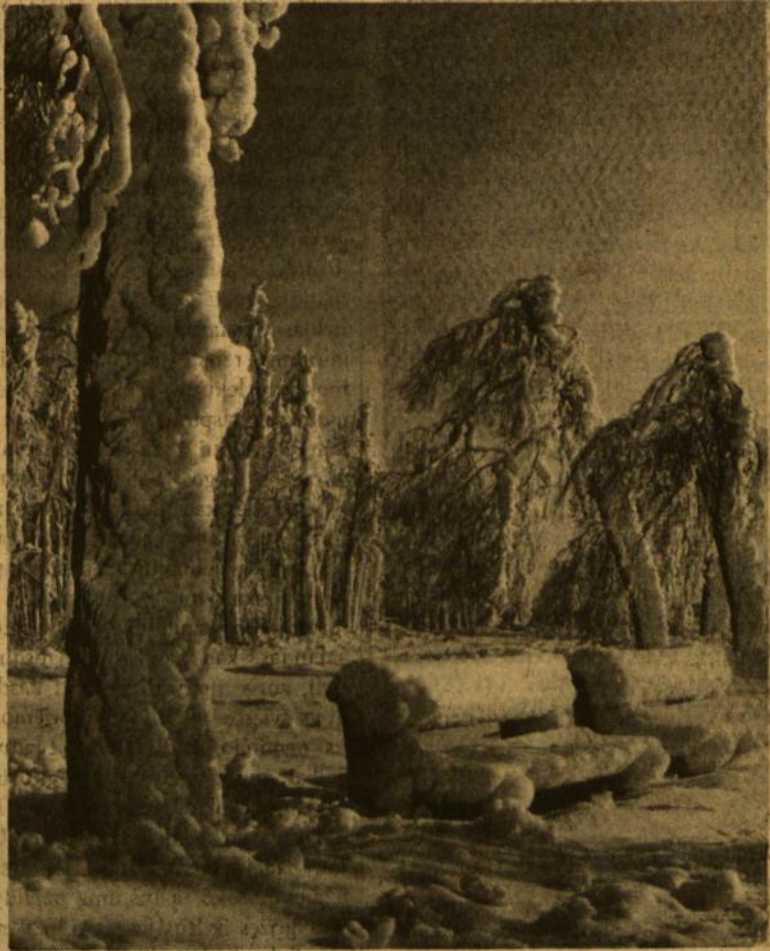
Jurgis Gliuda, BAUSMĖ. Novelių rinkinys. Išeidė „Nida“, Londonas, Anglijoje, 1980 m. Knyga 150 psl., kalbos minkštai viršeliai — \$8,05, kietais viršeliais — \$9,30, gaunama ir šilumos drauge.

Jurgio Gliaudos knygų aruodas pernai pagausėjo apsakymų rinkiniu „Bausmė“. Šis palygint plonas Londono Nidos leidinys yra pažymėtas 3.50 svaro kaina. Padedant 150 puslapių knygelei, dolerio santykis išeina 8 doleriai ir 40 centų. Išvaizduoti už 150 puslapių knygelei „Niekas nepadarėsi, pabrango po šienus“. Tai tikra infliacinė bausmė lietuviškų knygų mėgėjams, daugiausia pensininkams. Priėję prie knygų platinotojų stalo, jie ilgai hamlėtiškai svarsto: pirkti ar ne pirkti.

Šiulyčiau pirkti. Platinotojai „Bausmę“ gal pardavinėja ir mažesne kaina. Be to, J. Gliaudos apsakymuose yra sukelta gan idomi lietuviška buitį: praetis ir nūdienos paveikslai.

Novelėje „Garbės vartai“ skaitome apie žiaurų, patvirkusių gyvartoni, gyvenusių M. Valančiaus vyskupavimo metais Varniuose. „Bausmė“ pavadiname pasakojime regime sena, skurstantį poetą Antaną Strazdą, laudžioje aplinkoje, savitai bendraujantį su gamta ir žmonėmis, mintimis skriejantį ir savo praetį. Novelė užsibaigia anekdotiškai. I tarybinę padangę nukeliaujame, skaitydami apsakymą „Viena diena pensininkės Stankuvienės gyvenime“ ir, mano manymu, geriausia šio rinkinio kūrinių „Kedro riešutėliai“. Tuo tarpu „Velykinio triptiko“ skarpose įvairiai parodoma, kodėl prasmingos yra Velykos lietuvių samonei.

Kuo, išiskiria „Kedro riešutėliai“? Ogi tuo, kad J. Gliuda čia neįsileidžia ir glaudų flirtą su kalba. Taip sakant, neteško atrankai ir tuo pačiu trunkių žodžių. Nuo pat pirmo sakinio („Penkioliką metų Rūta ilgėjosi sugrįžimo dienos“) jis mus informuoja apie veikėjos Rūtos gyvenimą: sunkia tremtį Sibire, jos meilę Lietuvis likusiam vyrui Petriui, gili religinguma. Slaptai sugrįžusi iš Sibiro į Vilnių, Rūta susitinka su antrą kartą vedusiu Petru. Iykytis nubrėžtas su rašytojišku paprastumu. Petro ir Rozalijos kalnaitių bunte, Rūtai apsilankius, trijų žmonių jausmai susirėmę į kietą lemties mazgą. Vieno tereikia dviejų švelnių Kalnaitių dukrelių pasirodymo, ir Rūtos kerštinga įtampa sutirpsta



Po sniego pūgys. Nuotr. V. Maželis

atleidžioje meilėje. Gyvenimas triumfuoja. Skaitytojas pasijunta tarsi apvilts, kai novelės pabaigoje Rūtos dvasinį prisikėlimą sudarko sesers Zitės kerštingas žygis.

Apsakymas „Viena diena pensininkės Stankuvienės gyvenime“ neabejotinai savo ironiškai pašalpia gaida šlejški prie panašaus pavadinimo A. Solženicino pirmosios pagarsėjusios knygos apie Ivaną Denisovičių. Ir senutė Stankuvienė yra įkliuvusi į tarybinį narvą. Visomis galimomis spūriasi prieš kolūkio vrininko pastangas ją perkelti į bendrą gyvenvietę. Ji yra izoliuojama. To dar neužtenka, ją apgauna apsilankę ateistiniai antireliginio muzejiaus organizatoriai, jie pasiūloka iš jos pamaldumo. Stankuvienė jaučiasi labai nelaiminga.

Nekaip išėjo J. Gliuda iš kliaurai neigiamo charakterio pavaiždavimu apsakyme „Garbės vartai“. Nedorybes kraudamas dvarininkui Vilpusevičiui, autorius prarado rašytojišką bešališkumą. Vilpusevičius pavirto stereotipiniu blogio įkūnijimu — persidyta Čičnso kopija. Net ir pasakojimo stilius čia gerokai pertemptas. Sakiniai ne rašomi, o tiesiog literatūrinami, dargi su vokišku ekspresionizmu. Būtent: „... parko medžių viršinių tinklas atrode kaip spastai, kurie pagavę merdinčią vakaro saulę, išdavo buvo kaip žarija, kurią išrovė iš žaidro aitra, odą svil-

nančia, ir mėtinėja abiejų rankų delnuose“. Taip mes vaikystėje mėtinėjome karštas bulves. Toliau: „Raiškių prisiminimų srovė, sutikus čia Petre, tškė ir samonė, nelyginant širšių spiečius puola žmogų, koja užkabinusi kelmą, kuriame įsikūrė širšynas“. Kur kas lygiau parašyta istorija apie A. Strazdą. Yra taikliai vaizdingų detalių, įtikinančių įžvalgų ir anuometinį valstiečių gyvenimą ir į paties Strazdelio būdą. „Strazdelis buvo, kaip sakė kaimiėčiai, tikras aukštas kaulas su skersiniu. Jis buvo labai plėtas, stambiakaulis, sukumpęs. Rankos lyg pernelg ilgos, kojos lyg pernelg prasukintos. Kojos kažin kaip savotiškai stipriai rėmėsi į vėjūje papūrisą veją“. Tokį Strazdą išvaizduoja J. Gliuda. Sakyčiau, lyg pernelg sugremžinta.

Beisistengdamas atkurti Lietuvos senojo kaimo atmosferą, autorius, kaip ir ankstesnėse knygose, griebiasi rėti žodžių, net perkuria žodyne saugiai įsitvirtinusių. Šitaip rašant, ilgainiui iš-eivijoje subrendo gliaudiškas stilius. Jo ypatingas bruožas: stilizavimas bet kuria kaina, kad tik gautųsi grožinė proza. Su šia maniera ne vienas skaitytojas pasikamuoja, o recenzentų tokiu būdu yra apie ką nors šnekėti. Ir dabar „Bausmės“ puslapiuose turime sauja stilistinių retenybų: spanglys, atšėšėliai, spindžiai, tvankstė, naktibaldūnai, kybėjo, užsma... Ačiū Praamžiui — jų

kad Antanas serga. Irgi pasitaikė važiuoti pro šalį, užsukom ir radom jau ligoninė, dar šviesiai tebevalgant, bet valstais apsvaigintai, silpnai žodžius besurenkantį. Atsisveikindamas pasakė: „Kai nustos svaiginti vaistais, sugrįšiu namo, tada pačiam pasakysiu labai svarbių dalykų. Tokių, kur dar niekada ir niekam nesakiau. Galėsim ir į paties mašiną surašyti“.

Ar nebesakė. Iš to svajulio nebeapiko, bet ir nepaklęs per vargus, nepriteklius, dažnai net paneigtas, nevertintas, savo darbais pastatė sau mūsų mokyklose ir kultūros istorijoj tokį paminklą, kurio amžiai greitai nesugrįš, o savo Jurbarkui, kurio šviesumui negailėjo nieko, pastatė irgi nerūdijantį paminklą — knygą „Mūsų Jurbarką“. Toji knyga šlandien gal daug kam atrodo taip sau, bet istorinė jos vertė didės ir didės. Tik reikia pasivartyti, paskaityti tą daugybę vardų: kaimų, kaimelių, viensėdžių, upių, upelių, upeliukėlių. Juk tai tautos turtas daugeliu atveju tik tuo knygom tesudėtats. Tai turtas, kurio dalis kiekvieną dieną tenai

Apie Salomėją Nėrį Lazdijuose

1980 m. gegužės 10 d. Kaune mirė Julija Iškaukaitė-Vosyliene, buvusi ilgametė Seinų (Lazdijuose) gimnazijos lietuvių k. ir literatūros mokytoja, su kuria artimaj bendravo poetė Salomėja Nėris, kartais blogesnė nuotai-koj pas ją ir apsinakvodama. Vosyliene keletą kartų bandė atitaistyti (nesėkmingai) klaidingus pareiškimus apie Sal. Nėrį, gimnaz. direktorių kun. J. Starkų ir kitus dalykus, pasirodžiusius komunistinėje spaudoje. Jai mirus, rasti tų pareiškimų spaudai tekstai čia spausdinami:

I. Prieš keletą metų „Nemuno“ žurnale buvo įdėtas straipsnis apie Salomėją Nėrį (autorius St. Petrauskas). Ten buvo aprašyta, kaip Seinų Ziburio gimnazijos direktorius kun. J. Starkus ir kitus dalykus, pasirodžiusius komunistinėje spaudoje. Jai mirus, rasti tų pareiškimų spaudai tekstai čia spausdinami:

Pastabos dėl St. Petrausko, S. Nėries memorialinio muzejiaus direktoriaus, straipsnio, išsp. „Nemuno“ žurnale 1967 m. „Labai nustebau perskaičiusi „Nemune“ St. Petrausko straipsnį „Nueita kelią nulaužiau“, kur kai kurie faktai nušviesti neteisingai. Kadangi tuo laiku Seinų „Ziburio“ gimnazijoj Lazdijuose buvo tik viena lietuvių kalbos mokytoja ir ja buvau aš (Julija Iškaukaitė, dabar Vosyliene), todėl jaučiu pareigą pataisyti klaidas ir viešai pareiškiu: gimnazijos direktorius J. Starkus niekad nėra man liepęs „perskaityti paskaitą apie prieškarinę (iki

1914 m.) ir dabartinę (iki 1931 m.) lietuvių literatūrą — moki-nybių bei mokytojų ekvivaldoje su-kompromituoti Sal. Nėrį, tuo me-tu mokytojavusių Lazdijuose“ (ci-tata iš minėto St. Petrausko straipsnio).

Iš tikrųjų buvo taip. Lazdijų gimnazijoje įvairių minėjimų bei sukakčių progomis pranešimus ruošdavo atitinkamų specialybių mokytojai. Direktorius nenurody-davo iš anksto pranešėjams nei smulkesnės medžiagos temai, nei paruošto pranešimo netikrinda-vo.

1929 m. gegužės mėn. suėjus 25 metams, kai buvo leista lie-tuviams spausdinti lietuviškus raštus lotyniškais spaudmenimis, man, kaip lietuvių k. mokytojai, be jokio atskiro įsakymo, teko skaityti pranešimą. Aš pasirinkau temą: draudžiamoji (1864-1904) ir laisvoji (nuo 1904) laikotarpio lietuvių literatūros dvasia. Taigi, 1929 m. aš jokia būdu negalėjau kalbėti apie lie-tuvių literatūrą ligi 1931 m., kaip rašo St. Petrauskas. Kadangi drau-dimo laikotarpio literatūroje vy-ravo patriotiniai ir visuomeniniai motyvai, tai aš, lygindama tų dviejų laikotarpių rašytojų min-tis, pastebėjau, kad kai kuriems naujosios literatūros atstovams trūksta idėjingumo, o jų indivi-dualizmas plačiau visuomenei buvo nesuprantamas ir nepriim-tinas.

Jokio Sal. Nėries eilėraščio kaip „dekadentinės — amoralis-tinės poezijos pavyzdį“ (kaip nu-rodėta straipsnyje) neskaičiau ir savo pranešimu neturėjau tikslo sukompromituoti Sal. Nėrį.

II. 1978 m. spalio mėn. „Švy-turio“ 20 nr. vėl pasirodė ana-logiškas J. Keliučio straipsnis. Vėl parašiau paaiškinimą „Švy-turio“ redakcijai, o nuorašą siun-čiau Lietuvių k. ir literatūros in-stitui. Reikia galų gale užkirs-ti kelią versijai apie Sal. Nėries persekiojimą Lazdijuose. Sal. Nė-ris nuo pat pirmųjų dienų buvo nepatenkinta paskyrimu į Lazdi-jus, o dėl to nėra kaltas nei di-rektorius, nei mokytojų kolekty-vas, nei kiti lazdijiečiai.

Kas abejotų mano teiginių tei-singumą, tam praverstų atidžiai perskaityti amžininkų atsimini-mus apie Sal. Nėrį, tada įsitikin-tų, kad ją „skriaudė“ ne tik Laz-dijuose, bet ir Panevėžyje.

Jūsų žurnalo 20 nr. 1978 m. spalio mėn. išspausdintame J. Ke-liučio straipsnyje „Pokalbis per didžiąją pertrauką“, kur rašoma apie Salomėją Nėrį, kai kurie man žinomi faktai nušviesti ne-teisingai.

I. Pirmiausia tenka pastebėti, kad Sal. Nėris universitete stu-dijavo ne keliolika, kaip rašo J. Keliučis, bet tik trejus metus. Teologijos — Filosofijos fakultete, kur studijavo Sal. Nėris, mokslas trukdavo tik šešis semestrus. Kai 1928 m. rugsėjo mėn. Sal. Nėris buvo paskirta į Seinų „Ziburio“ gimnaziją mokytoja, ji jau turė-jo universiteto baigimo diplomą.

2. Gimnazijos direktorius kun. J. Starkus, duodamas mokytojui temą, kuria reikia skaityti mo-kiams pranešimą, niekad ne-nurodydavo (visur Julijos I.V. pabraukimai), kaip tą temą nag-rinėti, paruošto pranešimo ne-tikrindavo, po pranešimo jokių pastabų nedarydavo. Taip buvo ir J. Keliučio atpasakotu atve-ju. Dir. J. Starkus neprašė lie-tuvių k. mokytojos, kad „gerokai pakritikuoti“ Sal. Nėrį. Jeigu ta mokytoja palietė Sal. Nėries ei-lėraščių „Be bažnyčios“, tai pa-darė tik savo nuožūria ir pasakė maždaug taip: Lietuvos visuome-nė dar pripažįsta bažnyčią ir al-torių. Ir jokių „ciniškų“ komen-tarų apie „laisvosios meilės de-klaraciją“ nebuvo.

III. Atpasakodamas savo po-kalbį su vyšk. M. Reiniu, J. Ke-liučis pabrėžia, kaip jis prašęs



Gražus, tamsus šis miškas ir gilus. Nuotr. Algirdo Grigalio

Robert Frost

SUSTOJUS PRIE MIŠKO SNIEGUOTĄ VAKARĄ

Kieno šis miškas, aš manau, žinau. Jo namas yra kaimelyje, tačiau: Jis nematys manęs sustojant čia Stebėti mišką, sniego pustomą.

Arkliukui mano rodosi keistai — Sustoti čia, kur triebesio nėra, Tarp ežero ir tarpe medžių Tamsiausių viso meto vakarą.

Pakrato jis pakinkto skambalus, Lyg klausdamas, ar būčiau pasiklydęs. Ir kitas vienas garsas nuaidis, — Vėjelio ir snieguolių šlamės.

Gražus, tamsus šis miškas ir gilus, Bet aš turiu tesėti pažadus: Mylių mylias prieš miegant dar keliaut, Mylių mylias prieš miegant dar keliaut.

Iš Stasio Pilkos vertimų palikimo

Antanas Giedraitis - Giedrius

Antanas Giedraitis - Giedrius. (Atkelta iš 2 psl.)

Antanas Giedraitis - Giedrius. (Atkelta iš 2 psl.)

Antanas Giedraitis - Giedrius. (Atkelta iš 2 psl.)

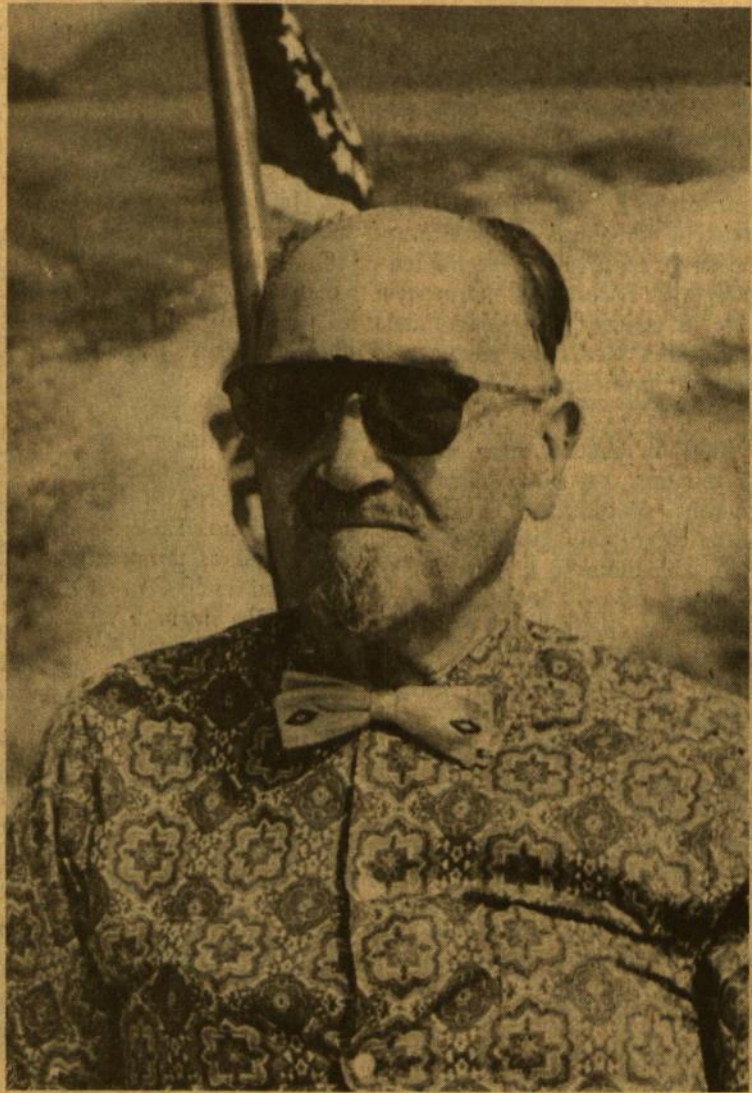
Antanas Giedraitis - Giedrius. (Atkelta iš 2 psl.)

Antanas Giedraitis - Giedrius. (Atkelta iš 2 psl.)

Antanas Giedraitis - Giedrius. (Atkelta iš 2 psl.)

Kaip gimė profesionali lietuviškoji opera

Redakcijos pastaba. Neseniai pergyvenome profesionalios lietuviškos operos 60 metų sukaktį. Kaip žinome, pirmasis tokios operos spektaklis įvyko 1920 m. gruodžio mėn. 31 d. Kaune. Buvo pastatyta Verdžio "Traviata". Aną įvykio organizatorių ir pirmojo spektaklio dalyvių savo tarpe jau nedaug turime. Tačiau vienas aktyviųjų aną meto lietuviškosios operos organizatorių darbu ir patirtimi daug prisidėjęs prie pirmojo spektaklio pasisekimo, yra prof. Juozas Zilevičius, šiuo metu tebegyvenąs savo dukters artumoje, globos namuose, Baltimorėje. Operos sukakties proga prof. Juozas Zilevičius aplankė mūsų bendradarbis, baltimorietis Aleksandras Račkus ir užkalbino profesorių jubiliejinės operos tema. Prof. J. Zilevičius buvo labai kalbus, gerai atsiminė prieš 60 metų buvusius premjerus ir jos paruošos detales. Profesoriaus pasakojimas buvo žodis žodin užrašytas, jo paties patikrintas ir čia dabar pateikiamas mūsų skaitytojams.



Prof. Juozas Zilevičius, daug savo darbu prisidėjęs prie profesionaliosios lietuvių operos premjerinio spektaklio suorganizavimo. Anų dienų jo atsiminimų pluoštą operinės sukakties proga čia spausdiname.

1920-ji metai Lietuvos meno gyvenime buvo ir yra reikšmingi. Ypač muzikos gyvenime, nes tų metų gruodžio 31 d. Kaune buvo pastatyta lietuvių kalba Giuseppe Verdi opera "Traviata".

Iš Petrapiilio atvyko Marijos operos teatro solistas Kipras Petrauskas, o iš Amerikos jo brolis Mikas, atsiveždamas savo studentą, baritoną Antaną Sodeiką. Iš Petrapiilio atvyko Šv. Kotrynos bažnyčios vargonininkas komp. solistas Aleksandras Kačanauskas. Iš pietinės Rusijos atvyko lyrinis tenoras Jonas Byra. Atvyko ir Petrapiilio konservatoriją baigusių Smolensko operoje dainavusių solistė Vladė Polovinskaitė — Grigaitienė, Kaune jau gyvenęs solistė Adelė Nezabitaukaitė — Galaušienė, solistė Jadvyga Vencevičaitė ir karininkas Petras Oleka, taip pat tenoras Vincas Marcinkus ir Paulina Valavičiūtė. Kompozitoriai Juozas Tallat-Kelpša ir Julius Starka turėjo suorganizavę savo vardu chorą. Buko komp. J. Naujalis, iš Amerikos atvyko St. Šimkus ir Petrapiilio konservatoriją baigęs komp. Juozas Zilevičius.

Prie Lietuvių meno kūrėjų draugijos (LMKD) veikė šios sekcijos: tapybos, literatūros, muzikos ir tautodailės. Buvo suorganizuota ir operos sekcija. Jos pirmininku buvo J. Zilevičius, sekretoriumi Vincas Marcinkus. Ši sekcija pradėjo rūpintis operos pastatymu. Buvo nutarta statyti skirtingų operų dalis, kiek leido esamų solistų galimybės. Kačanauskas pradėjo repetuoti "Demona" Grigaitienės bute. K. Petrauskas, St. Šimkus, Ant. Sodeika ir Kazys Binkis, pasipuošę uniformomis, įstoję į kariuomenę stiprinti karių, kurie tada kovojo su lenkais. Vis dėlto Kipras Petrauskas lapkričio viduryje suorganizavo Lietuvių operos tarybą, jos pirmininku buvo K. Petrauskas, operos dirigentu Tallat-Kelpša, administratoriumi ir antruoju dirigentu J. Zilevičius ir ryšiams palaikyti su visuomene St. Šilingas.

Taryba nutarė statyti Verdžio operą "Traviata". Zilevičius sudarė LMKD vardu sutartis su numatytais solistais: Adele Nezabitaukaitė, Petru Oleka, Antanu Sodeika, Vincu Marcinkum, Jadvyga Vencevičaitė ir kitais.

Kipras Petrauskas režisierium pakvietė Kastaną Glinskį. Darbas užvirė visu smarkumu, kad gruodžio 31 d. būtų pastatyta opera. Sunkiausias dalykas buvo paruošti libreto lietuviškai. Balys Sruoga ir Faustas Kirša naktimis ir dienomis vertė tekstą ir gabaliukais perdavinėjo dirigentui Tallat-Kelpšai, kuris įrašydavo tekstus solistų partijose. Solistų vaidmenų paruošimui bu-

vo pakviestas Leiba Hofmekleris. Be to, Tallat-Kelpša rinko iš Kauno kavinų muzikantus, kad sudarytų orkestrą. Vienintelis lietuvis smuikininkas Kaune tada buvo Mikas Leškevičius. Koncmeisteris Tallat-Kelpša pasikvietė lietuviams simpatizuojantį, gerai išsilavinusį smuikininką Vildmaną Zeidmaną, kuris padėjo rinkti iš kavinų ir kitus muzikantus. Pučiamieji instrumentai buvo gauti per Krašto apsaugos ministeriją iš kariuomenės pulkų.

Lygiagrečiai su solistų parengimu buvo ruošiamas ir orkestras. Tai buvo labai sunkus darbas, nes dauguma muzikantų gerai grojo tik pramoginius dalykus iš atminties, o gaidose nelabai susigaudydavo.

Dekoracijas tvarkyti pavesta dail. Vladui Didžiokui. Reikėjo senas, suplėšytas dekoracijas pritaikyti "Traviatai".

Administratorius J. Zilevičius rūpinosi rekvizitu: spalvingų elektros lemputių dažymu, scenovaizdžio baldais, bilietais, skelbimais ir t. t. Rekvizitorius buvo lenkas Boyko, visą amžių prie teatro dirbęs. Jis pagelbėdavo sceną apstatyti paprastais gyvenimiškais baldais bei kitais reikmenimis, nes iškilmingesnio nieko ir neturėjo. Kadangi "Traviatos" I-mam akte yra banketas turtingoje salėje, tai K. Petrauskas paprašė vienos turtingos šeimos paskolinti iškilmingų baldų svečių kambariu scenoje. Ana šeima sutiko, ir scena buvo apstatyta iškilmingai.

Nuolatinis teatro grimuotojas buvo Ypas, scenos dekoracijų pastatymui buvo pora nuolatinų darbininkų.

Artinantis gruodžio pabaigai, pasiruošimo darbai ėjo be sustojimo dieną ir naktį, nes 70 proc. solistų anksčiau operoje nebuvo dainavę.

Baletą šoko keturios choristės, kurias pamokino pats Kipras Petrauskas. Bilietus pardavinėjo Viktorija Zilevičienė. Bilietų greitai pritrūko. Plakata nupiešė dail. Adomas Varnas. Jų buvo atspausdinta Lano spaustuvelyje 99 egzemplioriai. Pamišta atspausdinti programos. Jų Zilevičienė atspausdino per kalnę tik keliasdešimt egzempliorių. Sufleravo J. Zilevičius.

1920 m. gruodžio 31 d. 8 val. vakaro Kauno teatras prigūžėjo

pilnas žmonių. Visos vietos užlimtos, daug žiūrovų stačių. Stasys Šilingas išėjo į sceną ir tarė:

"Šiandien yra istorinė diena, nes nepriklausomą Lietuvą statoma lietuvių kalba pasaulinio garso opera "Traviata"... Mirnia tyla teatre. Prasiskleidžia uždanga, solistai, choras su orkestru, diriguojant Tallat-Kelpšai, gieda "Lietuva, Tėvyne mūsų...". Pasigirsta susijaudinimo balsai, žmonės ašaroja. Opera praėjo su nepaprastu pasisekimu. Kitiuose pastatymuose kai kurias partijas dainavo kiti solistai: bar. Kačanauskas, Biliūnas, bosas Audėjus, Jonas Byra ir t. t. Tik Galaušienė nebuvo pakeičiama, nes nebuvo kito soprano.

Šios iškilmingos sukakties proga, kaip Lietuvos operos organizatorių ir administratorių, sveikinimui visus buvusius nepriklausomos Lietuvos valstybės operos dalyvius, ypačiai dalyvavusius pirmame pastatyme.



Solistas Kipras Petrauskas (1886-1968) vienas pagrindinių profesionaliosios lietuviškosios operos kūrėjų ir išsilaukusios jos žvaigždžių.

Nauji leidiniai

• LITUANUS, Volume 26 Number 4, Winter 1980. Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences. Žurnalą anglų kalba leidžia Lituanus Foundation, Inc. Redakcinė kolegija: Kęstutis Girmius, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Saulius Sužiedėlis, Jonas Zdanys. Šio numerio redaktorius yra Jonas Zdanys. Dailės srities redaktorė — Vanda Balukienė. Žurnalą administruoja Jonas Kučėnas. Asmenišką leidinio metinė prenumerata — 10 dol., įstaigoms ir bibliotekoms — 15 dol. Leidinio redakcijos ir administracijos adresas: Lituanus, 6621 S. Troy, Chicago, IL 60629.

Naujasis "Lituanus" numeris daugeliu savo straipsnių skiria ypatingą dėmesį baltiškuju studijų pastangoms Australijoje ir aplamai lietuvių, latvių ir estų tenykštei kultūrinei situacijai. Pradedama redaktoriaus Jono Zdanio trumpu vedamuju: Baltic Studies in Australia. Kiti straipsniai yra šie: The Contemporary Identity Problem of Baltic Youth in Australia (Aldona Juškaitė), The Role of The Ethnic Family in Maintaining Ethnic Identity (Viesturs P. Karnups), Reflections on The Implications of Bilingualism and Biculturalism (Baiba Muzikants), The Adjustment of Second Generation Estonians in Australia (Ena Nomme), Immigrant Adjustment: A Note on Kovacs and Corpley's Model (Aldis L. Putniņš), Computing in The U. S. S. R. (Rimas Skeivys), Demography and Russification in The Baltic States: The Case of Latvia (Viesturs Zembergs). Duodami trys puslapiai Australijoje gyvenančios jaunos poetės Lidijos Simkutės - Pocienės eilėraščių. Meno puslapiai skirti lietuviškiems ekslibriams: minima Gintauto Vėžio ekslibrių kolekcija ir Vitolio E. Vengrio knyga "Lithuanian Bookplates": žurnalo puslapiai papuošti lietuviškųjų ekslibrių nuotraukomis. Gale duodamas 1980 metų Lituanus komplekto turinys.

• LAISKAI LIETUVIAMS, 1980 m. gruodžio mėn., Nr. 11. Lietuvių jėzuitų leidžiamas religinis ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaguoja J. Vaišnys, S. J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th

Str., Chicago, IL 60636. Žurnalo metinė prenumerata — 8 dol.

Šis tas iš turinio: Geroji Naujiena — kelias į laimingą gyvenimą; II Vatikano susirinkimas mūsų kasdieniniame gyvenime; Jėzuito brolio Petro Kleino aukštinis jubiliejus; kelionės po Europą; Adelės Abromaitienės gana saviti ir struktūrinė prasme neblogai sukrypti eilėraščiai; įprastiniai apžvalgų ir temų skyriai bei kt. Numerį puošia D. Tarabildienės grafika.

• KARYS, 1980 m. gruodžio mėn., Nr. 10. Pasaulio lietuvių karių — veteranų mėnesinis žurnalas. Redaguoja Zigmantas Raulinaitis. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207. Metinė prenumerata — 13 dol.

Dr. Povilas Rėklaitis baigia Ch. W. von Faber du Faur istorinių piešinių, vaizduojančių Napoleono armijos 1812 metų žygį į Rusiją ir pasitraukimą atgal per Lietuvą, Rašoma apie rusų siautėjimą Zarasų apskrityje vokiečių okupacijos metais. Aprašomi Nepriklausomos Lietuvos ginklai. Daug dėmesio skiriama Ciurlionio ansambliui ir jų vadovams Mikulskiams. Idomu nepriklausomybės kovų epizodas iš 1920 metų, iš kovų su lenkais prie Varėnos stoties.

• LIETUVIŲ DIENOS, 1980 m. gruodžio mėn., Nr. 10. Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Metinė prenumerata — 18 dol.

Naujame žurnalo numeryje daug vietos skiriama kun. Jono Borevičiaus 75 metų jubiliejui. Spausdinama Anatole France novelė (vertė P. Gaučys), aprašoma dail. J. Bagdono paroda New Yorke ir kt.

• VILTIS, Vol. 59, Nr. 4, January — February 1981. A Magazine of Folklore and Folk Dance. Anglų kalba leidžiamas tautodailės žurnalas. Redaguoja Vytautas F. Beliajus, Redakcijos ir administracijos adresas: Viltis, P. O. Box 1226, Denver, CO. 80201. Metinė prenumerata JAV — 7 dol., kitur — 8 dol.

Žurnale ypač daug dėmesio skiriama Amerikos tautinių mažumų folklorui. Visada būna neaplenkiami ir lietuviai.

Seniausiojo Vilniaus aprašas

Studiją „Gedimino aikštė Vilniuje“ parengė Feliksas Sljesoriūnas. Aprašyta Vilniaus pilių teritorija, Gedimino aikštė ir pateikta svarbiausių pastatų dislokacija bei jų likimas. Knygos parbaigoje atspausdintos 48 iliustracijos, kuriose atvaizduoti Vilniaus tvirtovių ir miesto planai, vaizdai, katedra. Viso 116 psl. Leidinys išleistas „Acta historica Lituania“ serijoje, kaip Nr. 13 Redakcinė kolegija: Mečislovas Jučas, Juozas Jurginis, Vytautas Merkys, Bronius Vaitkevičius. Redaktorė A. Šiugzdinytė, fotografas S. Zumbys. Tiražas tik 600 egz.

Kai dienoraščiai tampa vertybe

Jurgis Dovydaitis, žinomas lietuvių tautosakos rinkėjas ir jos tyrinėtojas, vienos etnografinės išvykos metu aptiko Zenono Saulio dienoraštį, jį ištyrė ir kai kurias ištraukas paskelbė pr. metų



Trisdešimtojo "Draugo" romano konkurso laureatas Jonas Vizbaras-Sūduvas

Apie premijuotąjį romaną ir jo autorių

Kaip žinome, trisdešimtajį "Draugo" romano konkursą laimėjo Jonas Vizbaras — Sūduvas. Tai, galima sakyti, naujas vardas mūsų grožinėje literatūroje. Todėl suprantama, jog visiems knygų bičiuliams dabar yra įdomu, ką nors daugiau apie autorių sužinoti. Tebūna tad informacija tokia.

Jonas Vizbaras — Sūduvas yra gimęs Pirmojo pasaulinio karo patrankoms Sūduvos krašte gaudžiant. Gimtinė — Liepynų kaimas, Yra pirmasis sūnus Marijos Kučinskaitės ir Jono Vizbarų šeimoje. 1936 m. baigė Valstybinę Rygiškių Jono gimnaziją Marijampolėje. Įstojo į Karo mokyklą, ją baigė 1939 m., XX-tojojo kadro karininkų laidoj gaudamas jaun. leitenanto laipsnį. Buvo paskirtas į 9-tą pėstininkų D. L. K. Vytenio pulką. 1944 m. pasitraukęs į Vokietiją, Earlangeno universitete studijavo filosofiją ir ekonomiką. 1949 m. atvykęs į JAV, iki pat pensijos dirbo General Electric bendrovėje.

Nuo 1946 m. bendradarbiavo Vakarų Vokietijoje leistuose lietuvių laikraščiuose: "Tėviškės garsė", "Mintyje", "Mūsų kelyje". Amerikoje rašo: "Drauge", "Dirvoj", "Kary". Bendradarbiauja ir Kanadoj leidžiamoj "Nepriklausomaj Lietuvoj". Rašė ir anksčiauėjusius laikraščius: "Amerikos lietuvių", "Keleivyje".

Yra lietuvių žurnalistų sąjungos narys, Lietuvių istorijos draugijos Chicagojė rėmėjas. Dalyvauja lietuviškųjų organizacijų veikloje.

O norėdami ką nors sužinoti apie premijuotąjį romano turinį bei kryptį, esame šia intencija klustelėję konkurso jury komisijos pirmininką kun. P. Celišų. Jo atsaką čia taipgi pateikiame mūsų skaitytojams:

Romanas "Alšėnų kunigaikštystė" yra istorinis romanas. Jis sklaido 1830 — 1831 metų sukilimui pasirengimą ir jo nepasisekimą. Tai yra devynioliktojo šimtmečio pirmojo sukilimo prieš caristinę Rusiją, okupavusią Lenkiją ir Lietuvą, pavaizdavimas. „Alšėnų kunigaikštystė“, istorinę panoramą sudaro Lietuvos pro-lenkiški ir pro-lietuviški bajorai. Jų yra apščiail. Jų charakteriai ir susikirtimai išryškina to meto bajorų gincus dėl Lietuvos nepriklausomumo — iš vienos pusės — ir dėl Lietuvos, kaip Lenkijos unijos partnerio — iš antros pusės. Alšėnų kunigaikštystė, Emilijos Platerytės išmąninta, kad ji esanti savo kilme lietuvių, užsidega ryžtu kovoti kartu su Plateryte ir išlaisvinti Lietuvą iš caristinės okupacijos. Tačiau juodvi nepritarja Lietuvos — Lenkijos unijai. Lenkų pajėgos tereikalingos tik pagelbėti Lietuvai išlaisvinti iš Rusijos jungo.

Alšėnų kunigaikštystę pasirengimo ir kovų metu stiprina vienas ja išimylėjęs bajoraitis. Tačiau jis ir Platerytė žūsta sukilimo kovoje. Sukilimas nepavyko...

Lyginant šį istorinį romaną su kitais, reikia pripažinti, kad jis neturi stiprių charakterių. Gilūs psichologiniai išgyvenimai yra daugiau autoriaus nupasakoti, o nepakankamai jų pačių gyvenimu ar dialogais atskleisti. Premijuotasis romanas yra įdomus savo dvarų romantika, lengva fabula, istoriniu sukilimo sentimentu. Skaitančiosios lietuvių visuomenės jis bus maloniai sutiktas ir plačiai skaitomas. Šie metai yra 150-ji nuo vaizduojamo sukilimo. Tad šis romanas yra kartu ir literatūrinis istorinio sukilimo paminėjimas.

„Kultūros barų“ Nr. 11. Dienoraščio autorius ylaikiškas, didelis lietuviškos spaudos mylėtojas ir rinkėjas, daug skaitęs, nors tebuvo baigęs tris pradžios mokyklos skyrius. Mirė 1965 metais. Dienoraštyje nuosekliai aprašyta kareivavimo metai ir ypač gražiai ir tiksliai rusų — vokiečių kautyinės I pasaulinio karo metu Ryčių Prūsijoje, siaubinga vokiečių dujų ataka, pagėgimas iš nelais-

vės, rezolucija, tėvynės ilgesys ir pastangos į ją grįžti. J. Dovydaitis pastebi, kad „tai tikrai nuostabus ir kantraus žmogaus, eilinio žemaičio sielos paveikslas“. Ar bus šis įdomus dienoraštis ištaisai paskelbtas, neminama.

Ir Antro pasaulinio karo asmenišką dienoraščiai bus greitai taipgi istorinė vertybė. Ar daug tokių paliksime?